

Maniere om Zilver by de Esai te probceren.

DE Ezaay een onweedersprekelyke proef op 't Zilver zynde. En dat des zelfs vastgestelde waarde, daar door zeekerlyk werd ontdekt. Zo is 't zeer nut dat men des zelfs behandelinge ook versta. Tot het maaken van een goed Esay, behoort zeer goede opmerkinge, en de eervarentheit is daar in een groot Leermeester, doch de instrumenten goed zynde, brengen den leerling groot gemak toe, gemerkt dat daar al enige toe werden vereist, en dat het op deszelfs wel gestektheit zeer aan komt.

Zo moet men dan voorzien zyn van een goede Esay Oven, die tegenwoordig tot Hamburg en op andere plaatsen, van Yser gemaakt, te koop zyn, en zeer goet tot regeringe des viers, ook kan men zich in tyd van nood of plaaisier wel met steen en leem behelpen, en daar een Oventje uyt formeerren, zo als vervolliglyk zal gemeld werden.

Noch werden vereist goede vaste Kapellen, die ook op diverse plaatsen gereet te bekoomen zyn. Maar om die in noot of plysier zelfs te kunnen maaken, zal meede berecht werden.

Nu noch een goede Schaal welke maakinge ik ook zou kunnen beschryven, doch die te langh en werksaam zynde, blyft dat
ach-

achter. Ook hebben de Balansmaakers in dese Landen de zulke genoegh te koop.

Daarom zal ik alleen maar zeggen, dat die by 't gebruyk in een Glasen Kasje moet werden gehangen, om voor alle stof en wind bevryt te zyn, alzo de quantiteit die op zulken Schaal' gewoogen werd klyn is, zo doet de minste stof of wind dezelve overgaan, en veroorzaakt alzo abuis, het welk op 't meerder getal, de Kooper of Verkoop- per, merkelyke schaade kan toe brengen. Voorts moet 'er Esay Wight zyn, dat in 't generaal geen Wight is. Maar onder de Handelaars in Gout en Zilver bekend, (waar van by de verhandelinge over de Toets Naalden is aangeroert, en de vergelyking teegens ander gewigt belooft is.)

Deze Esay gewigt maakt een ieder na zyn welgevallen, maar om pajement te sparen zo neemt een klyne quantiteit, en is van Zilver houdende 6. penningen of 8. lu, en daar hooven; ordinaar de swaarte van 20. asen trois het gebruyk. Doch daar onder zynde neemt men 2. maal, en loodich wel 3. maal zo veel tot de proef. (Doch dan noemt men het pajement.) Dat nu van 't pajement meer als van 't Zilver werd genomen, geschied; om dat het fyn anders qualyk op de Kapel te zien, of te vinden is.

Zo moet men dan stellen, en zich verbeelden, dat de genomene 20. 40. of 60. asen, of zo veel als iemant ter proef wil nemen,

men, het Ezay mark te zyn, en dat verdeelen in 12. penningen, ieder penning in 24. gryn, en dan noch ieder gryn in een tweede, en een vierde. Alhoewel men een halve gryn in ordinare handel niet reekent, zo zyn echter die kleine bedelingen noodigh te weeten. Als groote quantiteiten verhandelt werden.

Dese Esay Wicht is best van fyn Zilver, dat wel schoon en ghat gesleepen is, om dat het te minder aan vuyligheit onderhevigh zal zyn. Doch de alderklynste deelen werden om haar bysondere klynheid wel van glad dun wit Papier genoomen, welke Schaal en Gewicht in een expres daar toe gemaakt laadje moeten bewaart worden.

Bekent zynde dat op test of kapel, geen proef kan werden gemaakt, zonder behulp van lood. Zo is 't hoog noodigh dat zulk loot als men vervollighlyk tot het maaken van Esayen wil gebruyken, voor af op zigh zelfs probere. Te weeten in zulken quantiteit als men meent tot een zyner kapellen te behoorden, om reeden; dat alle Lood, Zilver, Hout, en op een groote party schaa-de zou kunnen veroorzaaken.

Neemt dan zo veel van u Esay marken Lood als men tot een Proef moet gebruyken, laat dat alleen op een Kapel afgaan, en dat wynigje Zilver dat daar op blyft staan, werd een Loodkooren, of Loodgryn genoemd. Dese Loodkooren hoe klyn die
C ook

ook, mocht zyn, moet ten alle tyden by 't gewicht in de Schaal werden gelecht, als men een gemaakt Esay wil wegen, dit niet doende zo sou men den Esay te hoog stellen, en also verkeerde reekeninge maaken.

Dus dan van 't Lood versœkert zynde zo neemt tot voorzigtigheid 2. van de gestelde Esay-marken, van zodanigh Zilver als gy denkt te proberem, of andere deelen een mark in twee gelyke deelen, dat tot Zilver boven 10. penningen ook goet is, weeght die zo kourekt teegens malkander, datse niet het alderminsten verscheelen. Dan weeght tot een ieder ook wel corekt zyn behoorlyk loot, op dat gy u een goet Esay mogt belooven, men houd voor behoorlyk Lood om op de Kapel te zetten, zo als 't reeds by 't fineeren op de test is gemelt. Maar de Kapellen in zulken quantiteit tot proeven moettende dienen van groote massaen, zo komt het hier vry nauwer op aan als of men dogh een party Zilver fineert.

Zo het Zilver daar men Esay van begeert uyt verscheiden stukken bestaat, zo moet van een yder stuk een apart Esay gemaakt werden, of zo de stikken klyn zyn, kan men die eerst tot een lighaam smelten, tot voorkoming der kosten en moeite van de veelheid der Esajen, en in zulken val kan dat Zilver ook wel aan Garnalyen gegoten werden, dan is 't zuiver en ter proef gereet.

Is 't

Is 't een Baar (schueljet) of Kistelier zo moet men op verscheide plaatsen (met een expres daar toe gemaakt byteltje) een stukje uyt kappen, zo veel? als tot die proef werd vereist, ook laat men wel een hoekje aan 't zelve zo dun dat het met een schaar kan werden gesneeden.

Van gemunte Penningen snyt men ordinaar een stukje, door de rand na het midden des Penning toe, op dat de Proef zo wel uyt het hart als der zelve rand zal bestaan.

Dit geschied; om dat de ervarentheid heeft geleert, dat de randen der Penningen door 't witkooken fynder werden als het hart. Dog dat kan in een particuliere proef weinigh bybrengen. Maar by de proeven ter Mund werd daar zorgvuldigh acht op gegeven, also het gebeurt dat de randen van een nieuwe dunne penning zoetjes, ront om de zelve afgesneeden, en zo ter proef gebracht zomtyds 1. à 1. en een tweede pen. meer zal houden, als het hart der zelve, en wel voornamentlyk als zulke penningen Extraordinaar wit gekookt zyn.

Het Zilver dan tot de proeven wel afgevoogen zynde, so slaat een stukje van 't Esay Loot heel dun, wint een ieder proef apart daar in. Op dat daar van by't zetten op de Kapel niet het minst kan verlooren gaan. En neemt een van Yser daar toe gemaakt Leepeltje, om de geprepareerde proeven

daar gemakkelyk met onder de Moffel op de Kapel te kunnen zetten.

Voorts doet koolen in de Esay Oven, zet de twe Kapellen onder de Moffel, dog het onderste boven, laat die wel doorgloejen, (dat men uytademen noemt,) uytgeademt synde keert die om, zetse recht neffens makander onder de Moffel. Dan zet op een ieder het afgewogene; en tot deese proeven geschikte Lood. Laat dat op de kapel wel aan 't dryven koomen, dat ziende so set het in Lood gewondene Zilver, een ieder op de zyne midden in dat dryvende Lood. Laat dat te zaamen door de regeeringe des Viers soetjes, (maar voor al gestadig) dryven. Also het seker is, dat so eenige proef vervriest of styf komt te werden, voor dat die fyn is. Dat dan op deselve geen staat magh gemaakt werden. Maar moet in zulken val weer van nieuws werden begomen, endanis die gedaane moeiten en kapel verlooren.

Doch zo moet ook wel acht werden gegeeven dat in den beginne niet te heet wert gestookt, op dat door de schielyke hitte, de proef niet springt of spat. En de kapel niet meer als behoorlyk Zilver konat te trekken, het welk door het te heet in den begin te stookken ordinaar wel plaght te gebeuren. Maar de proef met voorzigtigheid, zoetjes aan 't dryven gehouden zynde, tot men merkelyk zien kan, dat het Lood op de kapel begint te verminderen, dan maakt men

men 't Vier wat starker, het welk geschied door 't heel open doen van de lucht mond des Ovens, en met het wat op of toe leggen des zelfs deksel. En so 't mogt gebeuren dat het Vier door de lucht niet heet genoegh werd aangeblaasen, zo kan men dat helpen, blasende met een Hand-Blaasbalk tot de lugt mond in, tot so lang dat de Zilyer kooren op de kapel heel klaar bliakt, (dat is het, tyken van haast fyn te zyn,) dan stookt men heel heet, en is 't tyd van nau op te passen. En als de kooren kristal helder sonder eemige vlak of plek op de kapel staat en dryft, dan sal die ook aanstondts styf werden. Dat geschiedende zo moet de kapel met een Yferen tang werden aangevat, en zo wat uyt en in de mond van den Oven werden gehouden, op dat de Lood licht daar schoon uyt-rooke, de kooren geheel styf zynde, doet voort een weinigh waater op de zelve, dat doet die gladder van de kapel af gaan, steekt hem met een Yferen byteltjé los, of vat die met een dito korentang op en lest die af. En so de minste klaar daar is aan blyven zitten, drukt dan het korentie met eene schoone Plat-Tangh, of Slaad het met eene schoone Hamer op een dito Ambeelt, dat die der schoon affspringht. Dan wel schoon zynde zoo weegt die byde koorens, welke te gelyk zyn af gegaan tegens malkander, zo die just even swaar zyn, en zich van boven geheel wit, en zonder rimpels vertoonen, kond

gy van een goede Proef verzeekert zyn. Voorts weegt die teegens de Esai wigt, al wat die weegen, zegtmen het Zilver te houden, dat van de Proeven is afgegaan wert niet gerekent.

Van Esai Oovens.

DEn Leerling, en Liefhebbers van 't maaken eener Esai Proef, dus ten ruigsten een Schets van het maaken der zelve hebbende gegeven, zo zal ik die daar toe gerequireerde Instrumenten voors gaan af Schetsen; En hoe die te maaken beschryven.

De Esai Oovens zyn als gezegt is, zeer verscheiden, können van losse steenen werden gemaakt, zo als de al oude probeerders plagten te doen, en heeden nog wel gedaan wert als men om plaifier wil of noods halven moet een Proef maaken, en geen ander Oven en heeft.

Neemt dan van de kleinste week gebakken steenen, die men gemeenlyk stegt bon-te noemt, en 't 100 voor 7 à 8 stuivers gekoft wert, Metselt van dezelve met leem (zo als tot de bakkers Oovens gebruikt wert) een vier-kanten Oven, in volgende groote en 't vatsoen, zo als de Print fol. 3. verbeelt, neemt de geheele wyte onder op de grond, 12 duim vierkant, binnen werck, en tot de hoogte 13. dui, metselt dat doufrende